

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
שנאמרו בשב"ק פרשת עקב תשפ"ג לפ"ק

בעיר הנופש דאוואם, שווייץ

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך ווען - גליון אלף שע"ח

הכתוב (בראשית מח-טו) ויברך את יוסף וגו', המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים, ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק, וידגו לרוב בקרב הארץ וגו', כך יברך ישראל לאמור ישימך אלקים כאפרים וכמנשה. התחיל הכתוב שבירך את יוסף, ולא מצינו בדבריו אלא ברכה על בניו. ופירשו כי זהו הברכה הגדולה ביותר ליוסף, שיזכה לבנים גדולים בתורה ויראה, שכולם יתברכו בהם.

ובחנתן סופר פירש הכתוב (תהלים קכח-ג) בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך, הנה כי כן יבורך גבר ירא ה'. כי מדה זו מצינו בפרי הזית, כי הזית חשוב מאד, אבל השמן היוצא ממנו חשוב עוד יותר, דאשתני לעילוי, ויפה כח הבן מכח האב. כי הזית אין בו ריח, לא כן השמן, שעליו נאמר לריח שמניך טובים (שיר א-ג). ועוד, כי האוכל זית קשה לשכחה (הוריות יג), ושמן זית מחזיר משנתו של שבעים שנה (שם), הרי לנו שמעלת הבן עולה יותר על מעלת אביו, ויפה כחו יותר מהאב. ולברכה כזו משתוקק כל אדם שירא את ה', לזכות לבנים שיהיו גדולים יותר ממנו בתורה ובעבודה, ובכל אדם מתקנא חוץ מבנו (סנהדרין קה). וזהו שאמר, בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך, שיהיה בהם מדה זו שאנו רואים אצל הזית, שיפה כח הבן מכח האב. והנה כי כן

ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון, ארץ זית שמן ודבש (ח-ח). הכתוב מפרט שבעת המינים שבהן נשתבחה ארץ ישראל בגשמיותה, אבל לעומת זה יש בפירות הללו מדה מיוחדת שבהן נתברכו בני ישראל, וכמאמרם במדרש, שישאל נמשלו לגפן (שמו"ר מד-א), ולזיתים (שם לו-א), לתמרה (ב"ר מא-א), לרמון (חגיגה כז), וכן לשאר הפירות שנשתבחה בהן הארץ, שקדושת הארץ מסייעת שיגיעו שם למדות אלו של גפן ותאנה וכו'.

הכתוב אומר (הושע יד-ז) ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וגו', ויפרחו כגפן, זכרו כיון לבנון. ויש להבין קשר הדברים, שהתחיל ביונקותיו, ואמר שהודו יהיה כזית, ופריחתו תהא כגפן, וזכרו כיון לבנון. ונראה כי הברכה היותר גדולה שיוכל האדם להתברך, היא לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, כי כל הברכות הגשמיים מוגבלים רק לזמן קצר, ימי שנותינו בהם שבעים שנה, ואם בגבורות שמונים שנה, ואז אין מליון לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות. אבל התועלת שיש להאדם מבנים תלמידי חכמים הם נצחיים, כי ברא מזכה אבא (סנהדרין קד), ולדור דורים, כאשר נעשה כבר חפשי מן התורה ומן המצות, מתעלה יום יום בזכות עבודת בניו שגידלם לתורה. ומצינו ביעקב אבינו שאמר

יבורך גבר ירא ה', לברכה זו משתוקק כל גבר שהוא ירא ה' ע"כ.

ונבאר הדברים יותר, דאיתא בגמרא (ברכות מא.) כל המוקדם בפסוק ארץ חטה ושעורה מוקדם לברכה, וארץ בתרא הפסיק הענין, וכל הסמוך לו חשוב מהמאוחר ממנו לארץ קמא, הלכך זית קודם לענבים, שזה ראשון לארץ בתרא, וזה שלישי לארץ קמא, וכמו כן תמרים קודם לענבים, שזה שני לארץ בתרא, וזה שלישי לארץ קמא (עיין שו"ע או"ח סימן ריא-ד). ואם כן סדר החשיבות של הפירות הללו הם, זית, תמרים, ענבים. והזית הוא הפרי החשוב ביותר. והברכה היותר גדולה להאבות שהם עצם הפרי, 'ויהי כזית הודו', שהוא חשוב בכמה מדריגות יותר מהגפן.

אמנם לגבי משקין היוצא מהפירות הללו, שהם הבנים, יש סדר אחרת לחשיבותן, כי דבר הזב מהתמרים מברך עליו שהכל (ברכות לח.), וכן על משקין היוצאין מכל מיני פירות, חוץ מזיתים וענבים, מברך שהכל (שו"ע או"ח סימן רב-ח). ועל שמן זית מברכין בורא פרי העץ (שם סימן רב-ד), ועל היוצא מהגפן מברך עליו בורא פרי הגפן. ואם כן סדר חשיבותן, הדבש מהתמרים גרוע ביותר שברכתו שהכל, למעלה ממנו השמן היוצא מהזית, שהוא בורא פרי העץ כמו אביו, אך משתנה לעילוי. והעולה על כולם הוא היין היוצא מהגפן, שקובע ברכה לעצמו, והיין קודמת לכל הפירות שיש בשבעת המינים שהוא הראשון לברכה.

ומעתה לגבי הפירות, שהם האבות, הפרי החשוב ביותר הוא הזית, שהוא מוקדם לברכה קודם לענבים, והזית הוא הראשון והגפן הוא שלישי. לא כן לגבי הבנים, המשקין היוצא מהם, אז מעלת היוצא מהגפן

חשוב יותר מהשמן היוצא מן הזית, שהיין קובע ברכה לעצמו, ומשמח אלקים ואנשים, והשמן זית, אם כי אשתני גם כן למעליותא יותר מאביו, אבל לא מגיע למדריגת היין היוצא מהגפן. ואם כן הברכה החשובה ביותר להאב שהוא הפרי, ויהי 'כזית' הודו, שזהו הפרי החשוב ביותר. אבל 'ילכו יונקותיו', כאשר רוצים לברך הבנים, יש לברכם שיתעלו עוד יותר מאבותיהם, 'ויפרחו כגפן', שהפריחה מהאבות יהיו כגפן, 'וזכרו כיין לבנון', שהוא העילוי היותר גדול שמצינו בהמשקין שיוצא מהפרי, 'ויהיו כיין לבנון', לב נו"ן, שיזכו לחמשים שערי בינה שנבראו בעולם].

ולכן הדור שיצא ממצרים קרא אותם הכתוב בתואר גפן, כמו שנאמר (תהלים פ-ט) גפן ממצרים תסיע, כי בני ישראל היו משוקעים במ"ט שערי טומאה, בלי תורה ומצות, ומכל מקום היה בהם הרבה דברים טובים, שהיו גדורים בעריות, ולא שינו שמם ולשונם ומלבושם (ויק"ר לב-ה). אבל זכו שבניהם היו מעולים הרבה יותר מאבותיהם, כי זכו לקבל התורה, וללמוד ממש רבינו תורה ארבעים שנה, ולאכול לחם אבירים, לחם שמלאכי השרת אוכלים, וזכו אחר כך ליכנס לארץ, מה שלא זכו אבותיהם, אשר דור כזה לא יהא עוד כמעלתן (זוה"ק ח"ג קסח:). ועל כן עליהם נאמר 'גפן' ממצרים תסיע, שהאבות היו עצם הפרי של ענבים, שיש פירות עדיפי מיניה, אבל בניהם היו יין, המובחר מכל השבעה מינים, שקובע ברכה לעצמו.

*

והנה הפרי המובחר ביותר בחשיבותו הוא הזית, והענין הוא, כי הזית הוא מר, ואמרו (מכילתא פ' בשלח) שאין מר באילנות כזית ע"ש. (ועיין בתוספות (פסחים לו. ד"ה מה), אם

אמרה יונה לפני הקב"ה, רבונו של עולם, יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלויין ביד בשר ודם [נח]. כתיב הכא טרף [בפיה, מאמר פיה, ביקשה שיהא זית טרף שלה, והיינו מזון], וכתיב התם (משלי ל-ה) הטריפני לחם חוקי ע"כ. וחזן מפשוטו, אשר כמה יש להודות לה', כאשר פרנסתו מוזמן לו מה', לא על ידי בשר ודם, שאינו נצרך לבריות, וכל שכן כאשר יש לו מסחר בפני עצמו ולא כפוף תחת בשר ודם בפרנסתו, יש בזה עוד כוונה.

הנה אמרו חז"ל (ברכות כ:): שאלו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם, כתוב בתורתך (דברים י"ז) אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד, והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב (במדבר ו-כ) 'ישא ה' פניו אליך. אמר להם, וכי לא ישא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה (דברים ח-י) ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך, והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה ע"כ. ולכאורה יש להבין איך שייך להחמיר לברך ברכה שאינה צריכה, שיש בזה לאו של ברכה לבטלה (ברכות לג). וביאר בקול שמחה (להרה"ק רבי בונם מפרשיסחא זצ"ל) כי חשיבות חפץ של מתנה יתכן בשני אופנים, או מצד עצם הדבר, או מצד הנותן. ולדוגמא יש חפץ ששונה הון רב, או דבר שאינו בנמצא, על כן יש חשיבות לחפץ ההוא. ויש חפץ שערכו מעט, אבל קיבל זאת מתנה מהמלך, כגון עט וכדומה, שחשיבות החפץ מעט, אבל בהיות שזה ניתן לו מהמלך, יש לזה חשיבות רב. ולפעמים רק איזה מלים שכותב לו המלך על נייר פשוט, עולה הון רב מצד הנותן.

וכמו כן חייבה התורה לברך כאשר אכל שיעור חשוב שהביאו לידי שביעה, אשר זה נמדד בכל אחד לפי תכונת נפשו וגופו. אבל המתבונן שכל מאכלו היא מתנת אלקים, המשגיח עליו, וזן ומפרנס כל בריותיו, יש למאכלו

רק האילן או גם הפרי). ואם כן שורשו של הזית מרור. וזה בא לרמוז, שכדי שיגיע האדם להיות פרי ברום המעלות, אי אפשר מתענוגי ברבורים ושלי ודגים, אלא כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. ואם אתה עושה כן, אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא (אבות ו-ד). ועד שאתה מתפלל שיכנסו דברי תורה בפיקך, תתפלל שאל יכנסו מעדנים לתוך מעיך (תוס' כתובות קד.). ולכן שורשו של הזית מר, להורות כי זהו סדר העבודה, תחלתו מר וסופו מתוק, ורק אחר יגיעה רבה בתורה ועבודה יכולין להגיע להיות הפרי המובחר ביותר.

*

והנה הזית יש לו בן שמשנתנה למעליותא, כי השמן חשוב יותר מהזית. וכמו כן הגפן יש לו בן חשוב עוד יותר, היין, שקובע ברכה לעצמו. כי שני פירות אלו יש להם מעלה שאין בכל שאר הפירות, והוא שאין הם מקבלים הרכבה ממין אחר, וכדאיאת בתקוני זוהר (ח"א רלט:), מה גפן לא מקבלא עלה נטיעא אחרא, הכי נמי כנסת ישראל לא מקבלא עלה אלא לקוב"ה ע"ש. וכמו כן אמרו (ירושלמי כלאים א-ו) זיתים אין בהם הרכבה ע"כ. והיינו שרק הפירות הללו, שכל מעשיהם לשם שמים, שאין בהם פניות בעבודתם, ולא מקבלא עלה אלא לקוב"ה, הם זוכים שבניהם אחריהם הולכים בדרכיהם, ונחלת ה' בנים שחר פרי הבטן (תהלים קכז-ג).

*

ומצינו בנח ששלח את היונה מאתו לראות הקלו המים, אמר הכתוב (בראשית ח-יא) ותבא אליו היונה לעת ערב, והנה עלה זית טרף בפיה. ואיתא בגמרא (עירובין יח:)

לך כח לעשות חיל, רגע אחד שעוזב ה' את האדם, הוא יכול להיות חי כאבן דומם, שלא יוכל לזוז וזו כל שהוא. וכאשר מתבונן וחי עם השקפה זו, הוא מודה ומשבח לה, גם על דבר קטן שהגיע לידו, שחשובה לפניו מאד מצד הנותן, שמשגיח על כל צורכיו.

וזהו שאומרת כנסת ישראל שנמשלו ליונה, מוטב שיהיו מזונותי מרורין כזית, אבל יהיו 'מיד הקב"ה', שאזכה להשיג כי אין זה כוחי ועוצם ידי, אלא אתה הוא הנותן הכח לעשות חיל. ולא יהיו מזונותי מתוקין כדבש, ולחיות בהשקפה שהם 'ביד בשר ודם', כחי ועוצם ידי, כי רק כאשר האדם משיג, שכל מה שיש בידו, כחו וחיותו וכשרונותיו ופרנסתו, הכל הוא חסד ה' עליו, זה מחייב האדם ללכת בדרכי ה', ולא להיות כפוי טובה על טובותיו עמו.

ובימים הללו כאשר בני אדם נמצאים במקום נופש, שעוזב ביתו ומסחרו, ויש לו ימים של מנוחה להתבונן בחובתו בעולמו, וכל החסד שעשה ה' עמו מיום היותו עד היום הזה. יש ליקח לעצמו פנאי לייחד אותם להלל והודאה על טובות ה' עמו, אשר אין כל אחד זוכה שיוכל ליקח ימים של נופש כאן, ולהתאמץ להתפלל התפללות ביותר מתינות, שאין לו שום טירדות המונעים אותו, כמו כל השנה. וכאשר אנו נותנים הודאה גם על כזית וכביצה, אנו זוכים לנשיאות פנים מה', להתברך בכל מילי דמיטב, ויאר ה' פניו אלינו, ונזכה לגאולה קרובה בב"א.

חשיבות רב לפניו מצד הנותן, ותענוג זה שוה לו יותר מתענוג השביעה, על כן הם מדקדקים לברך גם על כזית וכביצה, אשר אצלם גם זה נכנס בגדר שביעה, במה שמתבוננים ממי שקיבלו זאת. ולפיכך מדה כנגד מדה גם ה' נושא להם פנים, ומקבל את עבודתם הפעוטה, להיות חשובה לפניו, לפי שהיא נעשית על ידי בני אדם על אף מיעוט יכולתם וקוצר השגתם ע"כ.

ועל זה הזהירנו הכתוב בפרשתנו (ח-יב) פן תאכל ושבעת, ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירביין, וכסף וזהב ירבה לך, וכל אשר לך ירבה, ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך וגו', ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלקיך, כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל ע"כ. ואין הכוונה שיאמר כחי ועוצם ידי עשה את החיל, ואין השגחה מן השמים על פרנסתו, ואין מזונותיו קצובים לו מראש השנה. אלא שחושב עצמו למסייע שיש בו ממש, כי חכמתו ובינתו וכשרונותיו הביאו לזה. ועל דרך אותו אדם שאמר, רבונו של עולם, יש לי כעת מקום להצליח במסחר, כפי מה שהכינותי וסדרתי כל הדברים, אבל יודע אני שידך עצומה מאד, ואתה יכול לבטל ולהפר כל מה שעשיתי, אני מבקש אותך שתעמוד מן הצד, ואל תקלקל התכנית שהכינותי בהמסחר.

אבל האמת שגם כאשר לאמיתו כוחו ועוצם ידו עצומים, וכשרונותיו מופלגות, יש עליך לזכור מי נתן לך כל המעלות הללו שיש לך, וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן

לעילוי נשמת

כ"ק הגה"צ רבי משה מרדכי בן הגה"צ רבי ישעיהו זצוק"ל
אב"ד וואדקערט יצ"ו – במ"ס פרי משה
נסתלק ביום כ"ז אב תש"ם לפ"ק - ת.נ.צ.ב.ה

